

Mirko Tomasović

Miscellanea

Ex libris
Zagreb, 2013.

OSVRTI I PRIKAZI

Znanstvene “svaštice” akademika Tomasovića

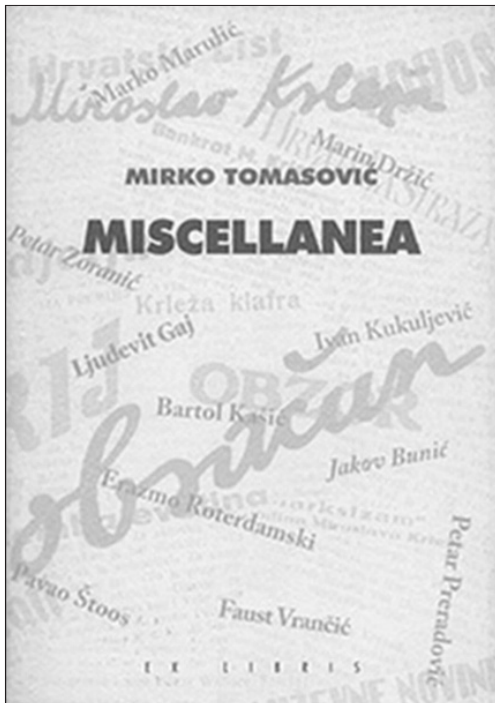
Budući da je ovaj prikaz moj peti u nizu osvrta na komparatističke (pa i najuže kroatističke) radove koje je akademik Mirko Tomasović sabrao u isto toliko knjiga, moglo bi se čitatelju u prvi mah učiniti da će mi posao u odnosu na sam početak bavljenja njegovim kritičko-teorijskim pa i polemičkim književnopovijesnim studijama biti, ako ne suštinski a ono makar metodološki lakši. A upravo se u tom dijelu krije “trik” i zamka iskusnog, prekaljenog, ali i vrlo duhovitog znanstvenika. Sve do ove posljednje zbirke *Rasprava, ogleđa i članaka* Tomasovićev je diskurs strogo znanstven, lišen svake znanosti neprimjere emocionalnosti, utemeljen isključivo na provjerenoj argumentaciji iznesenih činjenica što je, po mom skromnom mišljenju, otežavalo svaku tuzemnu, ali i inozemnu polemiku s njegovim ponekad vrlo “oštro” postavljanim tezama i kritikama (često u suprotnosti s aktualnim dogmama), ali i olakšavalo prikazivaču njegov dio posla. U ovoj se zbirci, naime, Mirko Tomasović poslužio koliko “propisanim” diskursom i metodolo-

gijom iskusnog filologa toliko i slobodnijim, razigranijim pa i autobiografskim osvrtom na jedan prijegoran, često mukotrpan, ali željeni životni put istinskog profesionalca u kojem se radni i životni *curriculum* nerijetko isprepliću.

I u ovoj knjizi rasprava, ogleđa i članaka, kako je to i u prethodnima pedantno i prije svega svrsishodno činio, autor premeće Proslav u kojem se na nešto više od stranice i pol teksta obraća čitatelju upućujući ga u osnovne sadržajno-metodološke elemente važne za pravilno iščitavanje i prosuđivanje ukupno ponuđenog znanstveno-stručnog materijala. Bit ćemo toliko slobodni u ovom prikazu zanemariti neke dijelove posljednjih dviju rečenica Proslava.

Središnji dio knjige, pretpostavljamo u dogovoru autora i urednice izdanja, podijeljen je u četiri rimskim brojkama označenih poglavljima.

Prvo je poglavlje obilježeno činjenicom da od četiri uvrštena prinosna čak dva s ovom knjigom prvi put vide svjetlo dana. Ostala poglavlja sadrže radove koji su, neki više a neki manje doručeni ili pak dopunjeni, već bili objavljavani što je pri samom kraju knjige u **Bibliografiji objavljenih radova** detaljno navedeno. Prvim još neobjavljenim radom naslovljenim: **Miroslav Krleža o Marku Maruliću (i o drugim hrvatskim “starijim” piscima)** Tomasović se naslanja na svoj prinos znanstvenom skupu, održanom u okrilju HAZU u prigodi stoljetnice Krležina rođenja (1893.-1993.). U tom priopćenju progovara o Miroslavu Krleži kao, po naravi i vokaciji, rođenom *homme de lettres* što njegove drame, poeme, romane, pripovijetke pa i liriku uznosi do zavidnih književno-estetskih razina. Ostale njegove mnogobrojne tekstove koji s ideološko-svjetonazorskog stajališta “kritički” progovaraju o hrvatskoj renesan-

snoj, baroknoj pa i romantičarskoj poeziji, Tomasović drži nevažnim, zastarjelim i često puta fundiranim na krivim i neprovrjenim faktografskim podacima. U okvirima takvih Krležinih brojnih pisanih razmišljanja i kritičkih sudova izdvajaju se ona o Marku Maruliću i drugim "starijim" hrvatskim književnicima kao što su J. Palmotić, J. Bunić, K. Pucić, I. Gundulić itd. o kojima govori s nipodaštavanjem kao o malovrijednim epigonima velike europske književnosti. Izuzetak je, makar u jednom dijelu svog umjetničkog opusa, Marin Držić. Intelektualna britkost i poštenje koje zasigurno krasi akademika Tomasovića pa i u "obračunu" s jednim takvim književnim i intelektualnim autoritetom kakav je Krleža, više nego jasno postaju vidljivima iz jednog kratkog citata iz ove njegove rasprave koji će bolje i efektnije od svega što je na tu temu u ovom prikazu rečeno, opisati Krležu i njegov pristup i mišljenje o "starijoj hrvatskoj književnosti". Evo kako Tomasović

sintetizira svoje mišljenje o Krležinom stavu kada je ukupna predmoderna hrvatska književnost u pitanju a što je zapravo i zadaća rasprave o kojoj u ovom prikazu govorimo:

Da ne bi bilo nesporazumka: u tekstu ne polemiziram s Krležom kao stručnjakom za stariju hrvatsku književnost, jer on to objektivno nije, nego s njegovom sveznaderskom ambicijom, koja se pretvara u faktografsku kakofoniju s ideološkom nesošljivošću kao čumbenikom estetskih prosudbi.

Slijedi članak naslovljen **Opus magnum** u kojem prof. Tomasović iznosi neka svoja razmišljanja i stajališta o jedanaestoj knjizi, odnosno devetnaestom svesku *Sabranih djela* Marka Marulića (Književni krug, Split), tj. o svesku naslovljenom *Opera minora* (II.). Iako se radi o manjim spisima u usporedbi s drugim Marulovim voluminoznim djelima, ističe, Tomasović, ona nisu manje važna ili pak zanemariva, i to prije svega stoga što predstavljaju još jednu potvrdu za njegov *opus magnum* po kojem mu, misli naš akademik, niti jedan književnik u Hrvata nije premac. Zahvaljujući čak trima generacijama marulologa (V. Gligo i V. Gortan, D. Novaković i N. Jovanović te B. Lučin kao pisac uvodnog slova), koji su svojim kritičkim izdanjima izvornika i usporednim hrvatskim prijevodima ukazali na ta Marulova djela, ona postaju važan odsječak njegova opusa predstavljen domaćoj ali i inozemnoj javnosti. Njime je prvi put u našoj nacionalnoj povijesti upravo Marulić ukazao i polemički se suprotstavljao svojatnju hrvatskih zemalja od strane zapadnog nam susjeda. Tri su Marulićeva naslova koja u ovoj knjizi nalazimo: *Vita divi Hieronymi* ("Životopis sv. Jeronima"), *Regum Dalmatiae atque Croatiae gesta* ("Djela kraljevâ Dalmacije i Hrvatske") te *Epi-*

stola ad Adrianum VI. ("Poslanica Hadrijanu VI."). Tomasović o njima govori kao o pravoj poslastici i to ne samo iz domoljubnih razloga već i iz estetskih vrijednosti kojima je Marul, Croceovim jezikom rečeno, "autorskim pristupom i osobnom afekcijom" obdario ovo "odnegovano" latinsko štivo. Uslijedit će nekoliko analitičkih natuknica koje će naš profesor namijeniti svakom od triju naslova. U zaključku teksta još će se jednom potvrditi važnost ovih "manjih djela" i to posebno u onom dijelu koji govori svijesti oca hrvatske književnosti o nacionalnom ishodištu i brizi za domovinu i to više stotina godina prije naših dana kada u uglednim talijanskim književnim enciklopedijama kao što je ona Garzantijeva iz 2007. godine u kojoj (kako naš autor slikovito ukazuje) nalazimo hrvatsku književnost "raskrebačenu" kao *croata e dalmata*.

Trećim prinosom I. poglavlja akademik Mirko Tomasović pred hrvatsku stručnu i širu javnost iznosi jedan od vrlo značajnih pokušaja zagrebačkih iliraca da kroz jezičnu reformu i reafirmaciju dodatno pokrenu zamašnjak hrvatskog narodnog preporoda, i na jezičnom i na mnogim drugim važnim razinama razjedinjenog pa i razmrvljenog narodnog bića. Osvrt je naslovljen: **Gajev rječnik hrvatskih jezičnih sinonima**, a radi se zapravo o jezičnom separatu koji je, nastojeći djelovati u skladu s herderovskim poimanjem jezika kao ključne odrednice jednog naroda, pod naslovom: *Sbirka nekih reči koje su u gornjoj ili u dolnoj Ilirii pomnije poznane*, Gaj dao tiskati nakon 50. broja *Danice*. Na čuđenje samog autora članka ovu važnu publikaciju do ovoga prinosa ni najugledniji autoriteti za razdoblje hrvatskog preporoda nisu spominjali. Autori zbirke nisu potpisani, no prof. Tomasović misli da bi to morali biti ugledni jezikoslovci imajući pri-

tom na umu prvenstveno A. Mažuranića ili pak J. Užarevića. Prikazujući Gajevu *Zbirku...* Tomasović se tek uzgred osvrće na hrvatsku leksikografsku baštinu te došavši do Gajevog rječnika (*Zbirke...*) jasno zaključuje, a listajući rečeni leksikon takvi se zaključci nameću i nejezikoslovcima, da npr. čakavica nije nimalo proskribirana u *Danici* te je i u ono vrijeme kao i u ovo današnje poput kajkavice dobrodošla u standardni/književni hrvatski jezik. Primjere za takvo što Tomasović nalazi i kod "najstarijih" hrvatskih pisaca, a to se osobito odnosi na djela koje je Marulić pisao na našem jeziku. Jednom riječju, pregledavajući Gajevu *Zbirku...* Tomasović je uvjeren da tronarječnost hrvatskoga jezika nije nepremostiv jaz, a još manje mana našega jezika te da se tendencija njihove žive prožetosti sve jasnije vidi i kod Gajeve *Zbirke...* .

Iako se četvrti naslov unutar prvoga poglavlja knjige sastoji od tri dijela: **Brankovo kolo**, **Cronijin protokol**, **Marmontov pokolj**, koji naizgled predstavljaju posve zasebne tematske cjeline, tome ipak nije tako. Radi se naime o trima razinama istog problema ili pak poteškoća s kojima se kroz stoljeća pa do današnjih dana (jasno navodi prof. Tomasović) susreću Hrvati kojima se nekad s manje, a nekad s više agresije nastoji nešto oteti. Na tom se planu materijalno i duhovno posizanje ravnopravno drže. Takve je pokušaje kako od istočnih susjeda (*Brankovo kolo*) pa do onih zapadnih (*Cronijin protokol*, koji svoje polazište nalazi već u Dandoloj, odnosno Marmontovoj politici prema Dalmaciji) akademik Tomasović duhovito i efektno artikulirao u rečenom trojednom naslovu. Na kraju rasprave kratko komentira prešućivački stav srpskih intelektualaca o njihovom permanentnom prisvajanju koje je godinu dana ranije (2012.) iznio u zbirci *Raspre i rasprave*. No takovo ga što i ne čudi

budući da je taj njegov rad manje znanstvene polemičke naravi, a više obavijest: *errata corrige!* Više mu pak smeta recepcija te iste knjige ili bolje rečeno njezin izostanak kod hrvatske stručne javnosti. Čini se, misli Tomasović, da jedan dobar dio naše akademske zajednice, usprkos Cronijinom protokolu i Marmontovom pokolju, još uvijek nastoji ostati u Brankovu kolu bratstva i jedinstva.

U **drugom poglavlju knjige** nešto manje od polovice prostora zauzimaju članci i rasprave akademika Tomasovića o vlastitom prevodilačkom radu koji je, kao što se dobro zna, više nego obiman. Predmet traduktološke autoanalize čine prijevodi klasika talijanske književne baštine i njihovih kapitalnih djela *Kanconijera*, odnosno *Oslobođenog Jeruzalema*. Redom: **Kako sam prevodio Petrarca? i Kako sam prevodio Tassa?** te analiza mukotrpnog prepjevavanja Camõesovog, odnosno najznačajnijeg portugalskog nacionalnog epa *Lusitanci* pod naslovom: **Kako sam prepjevavao *Luzitance* (prisjećaji nakon posljednjih zamahâ trnokopa)**. Sami naslovi i podnaslov navedenih članaka radoznalog čitatelja nedvosmisleno mogu uputiti u suštinu problemâ kojima se u njima profesor bavi i koje susreće. Potom možemo izdvojiti dva naslova koji slijede, da tako kažemo, matične članke. Radi se o raspravama: **Vergine bella – sinteza i antiteza Petrarkina ljubavnog pjeva**, odnosno: **Razine Tassove kršćanske religioznosti**. U prvom radu, oslanjajući se na kanconu "O djevo lijepa..." ("Vergine bella..."), pjesmu s kojom Petrarca završava svoje *Rime sparse* (Rasute rime), Tomasović problematizira upravo značenje tog drugog naslova *Kanconijera* kako ga se dugo shvaćalo, i to u odnosu s njegovim drugim vrstnim određenjem kao epom *sui generis*. Naime, iako se radi o polimetrijskoj knjizi "rasute" poezije,

jasno je da je od početka pa do kraja *Kanconijera* Petrarca vrlo pažljivo i pomno strukturirao svoje sastave u neprestanoj antitezi ovozemaljske i nebeske ljubavi te svoju sudbinu i sudbinu ljubljene Laure ciljano vodio prema vječnosti rajskoga boravišta. U drugom članku: **Razine Tassove kršćanske religioznosti**, kroz sudbine četiriju junakinja: Sofronije, Clorinde, Herminije i Armide koje kao agensi i movensi nose i zaplete i rasplete bogate barokne radnje herojsko-religioznog epa *Oslobođeni Jeruzalem* Torquata Tassa, profesor Tomasović efektно uspijeva izvesti zaključke o temi naznačenog naslovom.

Drugo poglavlje **Miscellanee** čine i tri ogleđa najuže vezana za traduktološku problematiku (uzgred napomenimo da smo radove iz ovog poglavlja dodirivali temeljem tematske određenosti, ne držeći se strogo reda kojim su u knjizi svrstani). Radi se naime o prinosima naslovljenim: **Romanistički vrhunici, Traduktološki mamac i Držićev Skup u dostojnom talijanskom predstavljanju**. U prvom od navedenih naslova Mirko Tomasović osvrće se na posthumno objavljen jedan od najvećih prevoditeljskih pothvata akademika Vojmira Vinje "Vinjin Montaigne", što po njegovom mišljenju cit.: "zaslužuje atribut jednog od vrhunaca hrvatske romanistike". Uslijedit će kratak pregled ostalih Vinjinih prevodilačkih prinosa. U nastojanju da ukaže na važnost Vinjinog prijevoda Montaigneovih *Eseja* Tomasović će u nastavku ogleđa čitateljima predstaviti, kako kaže, "nekoliko općih književnopovijesnih spoznaja o tom uzornom djelu prvaka francuske renesanse". Drugi je ogleđ o inojezičnim prijevodima Gundulićava *Osmana* s naglaskom na njegove talijanske inačice. Radi se zapravo o stručnom prikazu knjige *Osman i njegovi dvojnici* Ive Grgić Maroević s osobitim osvrtom na najrecentniji talijan-

ski prijevod Grytzka Mascionija. Mascionijev uradak Tomasović neupitno hvali pritom ne zaboravljajući čitatelju "otkriti" skrivenu ali vrlo važnu ulogu kolegice Ive Grgić Marović u tom poslu. Posljednjim će prinosom iz ove grupe ogleđa akademik Tomasović s veseljem progovoriti o talijanskom prijevodu Držićeva *Skupa (L'Avaro)* iz pera dviju slavistica-kroatistica s talijanskih sveučilišta Suzane Glavaš i Rosanne Morabito. Važno je reći, misli Tomasović, da je nakon talijanskog prijevoda *Dunda Maroja* iz pera pokojne Liliane Missoni (1989.) trideset godina kasnije ovo drugo po važnosti i scenskoj izvedivosti Držićevo djelo doživjelo istu čast. Kakovo je Tomasovićevo mišljenje o uratku dviju kroatistica najbolje će nam posvjedočiti sljedeći kratki citat iz ogleđa: "[...] talijanska je verzija stilski tečna i držićevski razigrana s velikom pomnjom za sve tančine teksta, inače zahtjevna za transpoziciju".

Posljednja grupa prinosa iz ovoga poglavlja sadrži dva članka koja progovaraju o važnosti prisustva našeg jezika i književnosti u svjetski poznatim i priznatim edicijama. Radi se o ogleđima: **Hrvatski u poznatoj svjetskoj ediciji priručnika**, odnosno **Dvije uzastopne američke antologije hrvatske književnosti**. Naime u svom 350. izdanju glasovita francuska nakladnička kuća **Assimil** iz pera magistricе kroatistike i doktorice komparativne književnosti Sineve Béné Katunaric objavila je priručnik za učenje i upoznavanje hrvatskog jezika "bez muke" *Le Croate*, odnosno: hrvatski jezik u 100 lekcija i 186 vježba s dodatkom bibliografije novijih izdanja hrvatskih pisaca na francuskom jeziku. Na zadanoj je razini, zaključuje Mirko Tomasović, priručnik u stručnom smislu više nego zadovoljavajući, dok mu se posebna važnost krije u činjenici da je autorica u tako uglednoj inozemnoj ediciji "na utuk onima što

uporno poriču postojanje hrvatskoga kao samostalnog jezika [...] predstavila i hrvatski". Drugi od navedenih članaka pregledno te s ponekom kritičkom notom progovara o recentnim američkim antologijskim izdanjima koja ukazuju na nezanemarivu činjenicu da osim u Europi, gdje je hrvatska renesansna i općenito starija (pa i ona suvremena) književnost u određenoj mjeri (iako ne do kraja zadovoljavajućoj) već zauzela primjereno mjesto i na američkom kontinentu. Naime u izdanju nakladničke kuće **Slavica**, čiju je djelatnost pokrenuo pok. Ante Kadić, dugogodišnji profesor na Indiana Universityju u Bloomingtonu, u kratkom vremenskom razmaku od svega dvije godine pojavile su se dvije antologije hrvatske književnosti. Prva: *Ljubavna lirika i druge pjesni hrvatske renesanse* u izboru i prijevodu prof. Johna (Ivana) Mileticha (**Love Lyric and Other Poems of Croatian Renaissance, translated by John's Miletic, Slavica, Bloomington 2009.**) uključuje pjesničku baštinu našeg XV. i XVI. stoljeća, dok je druga: *Antologija hrvatske književnosti (An anthology of Croatian literature, edited by Henry R. Cooper, Jr., Slavica Publisher, Indiana University, Bloomington, Indiana 2011.)*, objavljena marom prof. Henryja Coopera, učenika spomenutog A. Kadića, zapravo povijest naše književne baštine od XI. do XXI. stoljeća. Obje su antologije, kako to zahvalno poručuje prof. Tomasović, dar čuvenog sveučilišta u Bloomingtonu.

U **trećem poglavlju** zbirke uvrštena su dva predgovora izborima iz pjesničkih opusa hrvatskih poeta, i to onaj zbirci A. Tresića Pavičića, *Sutonski soneti*, koji je u verziji uvrštenoj u *Miscellanei* dobio naslov: **Ante Tresić Pavičić, ponajprije pjesnik** te predgovor izabranim pjesmama Milana Begovića, kojega je u "svašticama" Tomasović naslovio,

Milan Begović, Verlaine iz Vrlike. Apozicijske sintagme uz imena naših modernista jasno upućuju čitatelja na osnovni ključ čitanja kako poezije uglednih hrvatskih pjesnika tako i Tomasovićevih kratkih predgovornih ogleđa. Poglavlje zaključuju četiri nekrologa ili pak bolje rečeno *Spomenice*, kako ih se, mislim prikladnije, naziva u izdanju HAZU. Redom: **Mihovil Nikolić, “tenerorum lussor amorum”, Nikola Milićević, prevoditelj poezije, Akademik Ivan Slamnig, pisac znanstvenih djela**, i na kraju: **Rafo Bogišić (1925.-2010.)**. Razvidno je da je kod prve tri spomenice prisutna već spominjana autorova apozicijska “uputa”, dok je kod nekrologa pisanog u spomen na akademika Rafu Bogišića ona izostala. Mislim (neka mi profesor na ovoj slobodi ne zamjeri) da Mirko Tomasović to čini s namjerom, svjestan da bi zbog relativno nedavne smrti kolege i prijatelja svaka “uputa” zasada bila suvišna. Kada je ovo poglavlje u pitanju valja dodati i to da su svi uvršteni tekstovi manje više u istom obliku već objavljeni (vidi: Bib. objavljenih radova). Izuzetak je tekst koji govori o Mihovilu Nikoliću. To, naime, ne znači da se profesor Tomasović ovim piscem nije i prije bavio. Prisjetimo se rasprave **Mediterranski kvartet u hrvatskoj moderni (Uz njezine stoljetnice)**, objavljen u: Mirko Tomasović, *Domaća tradicija i europski obzor*, Književni krug, Split, 2009., rad na koji smo se već jednom u *Zadarskoj smotri* (LXII, 1-2/2013.) osvrnuli.

Na početku ovog prikaza iznijeli smo mišljenje da se, za razliku od ukupnog dosadašnjeg znanstvenog rada akademika Tomasovića, kroz radove u ovoj zbirci “svaštica”, negdje više a negdje manje, provlači crta osobnog doživljaja i slobodnijeg stava u odno-

su na raspravljani problem što je, kako sam profesor kaže: “[...] nespojivo s filološkim egzaktnim zborom”. Sud koji donosi prema samom sebi definitivno je prestrog, budući da niti u **četvrtom, posljednjem poglavlju *Miscellanea***, na navedenoj razini nema pretjerivanja, a radovi uključeni u zbirku: **Kako smo prevodili Danteovo “djelce” *Vita nova***, odnosno: **Tih pet krasnih riječi (*galantan, plavca, libar, fićfirić, toć*)** približit će čitatelju onu ljudsku stranu znanstvenika koju ne možemo vidjeti u “hladnom” znanstvenom diskursu a koja nam, u pravoj mjeri uključena, može pomoći u njenom boljem razumijevanju. Pa nas tako u prvom prinosu profesor vodi kroz sam postupak “proizvodnje” prijevoda jednog velikog djela koje do tada u Hrvatskoj nije bilo prevedeno. Osim traduktoloških postupaka, problema i poteškoća koje su morali savladati Tonko Maroević i Mirko Tomasović, dva golobrada studenta i prijatelja, kroz brojne digresije čitatelj ima priliku donekle zaviriti i u privatne živote budućih članova HAZU. Drugi je prinos svojevrsna leksikološka rasprava oko četiriju riječi iz hrvatskog svakodnevnog, razgovornog jezika ali i iz naše književne baštine koje su na neki način posebno svladale interes autora “svaštica”.

Sadržaj prinosa u knjizi zaključit će **Dodatak**, odnosno odgovori na 11 pitanja koja je za *Hrvatsko slovo* (br. 875, Zagreb, 27. siječnja 2012., str. 3-5) akademiku Tomasoviću postavljao prof. Damir Pešorda.

Da bi knjiga u svojoj znanstvenoj naravi bila u potpunosti opremljena, urednica Jelena Hekman na samom kraju prilaže već spominjanu **Bibliografiju objavljenih radova, Kazalo imena te Bilješku o auktoru.**

Valter Tomas